

Nordboforskning

Af Olaf Olsen

Da Hans Egede i 1721 steg i land på Håbets Ø, var det for at opsøge »vore gamle norske kristne«, d. v. s. efterkommerne af de nordboer, der i middelalderen var bosat på Grønland. I flere hundrede år havde man været uden forbindelse med disse mennesker. Det måtte derfor befrygtes, at deres kristendom ville være i slemt forfald. Lutherdommens lys havde de ikke set.

Først længe efter Hans Egedes tid blev det erkendt, at der ingen efterkommere var. Det var særlig svært at fatte, fordi der var så mange spor i landskabet, der mindede om de tidligere beboere. På sine rejser langs kysten stødte Hans Egede gang på gang på rester af bygninger og anlæg, der ikke virkede eskimoiske, og som han helt korrekt tolkede som levn af nordboernes gårde og kirker. Missionæren viste sig her som en skarp og præcis iagttager af topografiske forekomster, og hans beskrivelser kan den dag i dag læses med udbytte og anspore til nye undersøgelser.

Hans Egede forsøgte sig i beskedent omfang også som arkæologisk udgraver. Udbyttet var ikke stort, men hans ind-

sats har dog medført, at nordbo-arkæologien på Grønland kan gøre krav på at have virket i mere end 250 år.

De handelsmænd, der i 1700-tallet berejste det sydgrønlandske kystland, havde ikke Hans Egedes missionsmotiver. Men nogle af dem delte hans interesse for nordbolevn og skrev udmærkede beretninger om de arkæologiske observationer, de gjorde på deres vej. Efterhånden hobede der sig så mange efterretninger op, at videnskabsmænd i Danmark ved deres skrivepulte tusinder af kilometer fra Grønland kunne begynde at sortere og bearbejde den indsamlede viden.

W. A. Graah's vel gennemførte konebådsekspedition 1828–31 leverede det afgørende bevis for det paradoksale forhold, at nordboernes *Østerbygd* var at finde sydligt på Grønlands vestkyst. Dette gav anledning til, at Det kgl. nordiske Oldskriftselskab så tidligt som i 1832 indledte en systematisk indsamling og bearbejdelse af topografiske vidnesbyrd om nordbobygderne. I det tredje og afsluttende bind af selskabets store bogværk *Grönlands historiske Mindesmær-*

ker kunne den unge arkæolog J. J. A. Worsaae i 1845 give en 50 sider lang oversigt over de hidtidigt erkendte nordbolevn på Grønland. Worsaae kendte ikke Grønland af selvsyn, og hans *Antiquarisk Chorographie af Grønland* er ret beset kun en sammenfatning af de foreliggende indberetninger. Men når man betænker, hvad der på denne tid forelå i skrift om Danmarks egne fortidsminder, må Worsaae's grønlandske syntese betegnes som en bemærkelsesværdig præstation.

I 1800-årene var det dog først og fremmest de skriftlige levn fra nordbotiden, der fangede forskernes interesse. De optager langt den største del af *Grönlands historiske Mindesmærker*. Værkets to første bind rummer efterretningerne om Grønland i den islandske middelalderlitteratur, hvor opmærksomheden især måtte samle sig om to sagaer med grønlandsk emnekreds – Grønlædinge saga og Erik den Rødes saga. Det er livfulde og dramatiske fortællinger om den ældste bosættelses mænd og kvinder. Tidligere blev der tillagt disse sagaer stor historisk kildeværdi. I vort århundrede har den kritiske historieforskning anfægtet dette, idet man hæfter sig ved, at sagaerne er blevet til på Island flere hundrede år efter de begivenheder, der skildres i dem. De to grønlandske sagaer må i næsten enhver henseende anses for romanfortællinger. Den sparsomme realviden, de meddeler om Grønland, beror på kendskab til landet i 1200-årene, bygget over det spinkle skelet af ægte historisk tradition, den lærde islandske præst Ari nedfældede i få linier i sin *Íslendinga-bók* o. år 1130. På samme måde stammer

tankegangen i sagaerne og deres lokal-kolorit ikke fra Grønland i 900-årene, men fra 1200-årenes Island. At dette endnu ikke er erkendt af mange af de skribenter, der beskæftiger sig med den første nordiske bosættelse på Grønland, er et forunderligt vidnesbyrd om den barriere, der stadig findes mellem historieforskningen og mange historiefortolkere.

Fremstår landnamstiden dunkelt i de skriftlige kilder, er der til gengæld bevareret gode og pålidelige efterretninger om Grønland fra og med 1200-årene, også i det islandske materiale. Lærebogen *Kongespejlet* er ét eksempel, de islandske årbøger et andet. Her kan vi høre om levevilkårene og om besejlingen af Grønland frem til 1400-årene. I særklasse står Ivar Baardsens beskrivelse af nordbosamfundet, skrevet efter et årelangt ophold på Grønland midt i 1300-årene; hans beretning tryllebinder stadig læseren. De fleste af de gode kilder er – sammen med mange af tvivlsom værdi – aftrykt i 3. bind af *Grönlands historiske Mindesmærker*.

De arkæologiske levn fortæller dog langt mere om middelalderens Grønland, end de islandske håndskrifter formår. Udforskningen af nordboruinerne kom for alvor i gang i slutningen af forrige århundrede. I 1880 opmålte og beskrev Gustav F. Holm et stort antal gård- og kirketomter i Østerbygden. Han fandt også tid til at grave i en del af dem. Det var en imponerende indsats, hvor hele den lyse grønlandske sommernat må være taget i brug. Alligevel blev denne præstation overgået af Daniel Bruun, der i 1894 fortsatte

Daniel Bruun, stående ved hesten, fotograferet på Island.

G. F. Holms arbejde i Østerbygden og overkom endnu mere – og i tilgift i lyn-tempo publicerede en fremragende systematisk oversigt over Østerbygdens topografi og det middelalderlige Grønlands gårdtyper. I 1903 fortsatte Daniel Bruun eftersøgningsarbejdet i Vesterbygden, dog kun på en kort rejse.

Daniel Bruun var den selvlærte mand, der magtede det hele. Som hans indsats havde været det på Island og Færøerne, blev hans virksomhed på Grønland banebrydende og skelsættende for den arkæologiske forskning. Bogen om Daniel Bruun er endnu ikke skrevet, måske fordi han selv skrev så meget og i et fire bind tykt memoireværk har berettet udførligt om sit eget liv. Men han fortjener det æresminde, som en stor biografi ville blive.

Daniel Bruun arbejdede hurtigt og effektivt, og hans udgravninger var hastige og præcise. Den grundige fordybelse i de arkæologiske levn fra nordbotiden kom først med Poul Nørlund, der i årene fra 1921 til 1932 gennemførte omfattende udgravninger i Herjolfsnes, Brattahlid og Gardar og fremlagde sine resultater og synteser i såvel videnskabelig som populær form. *De gamle Nordbobygder ved Verdens Ende* fra 1934 er efter min mening den bedste populære historiske beretning, der nogensinde er skrevet på dansk. Bogen er i dag selvsagt i flere henseender forældet, men den bør dog læses af alle, der interesserer sig for Grønland.

Poul Nørlunds arbejde blev fortsat af hans medhjælper Aage Roussell, der ved undersøgelserne på Sandnes udstrakte den arkæologiske arbejdsmark til Vesterbygden. Aage Roussells disputats *Farms and Churches in the Mediaeval Norse Settlements of Greenland* fra 1941 fandt ved fremkomsten ikke megen forståelse i fagkredse, men værdsættes i dag som et dygtigt og perspektivrigt arbejde, der har bragt forskningen et væsentligt skridt frem.

Om undersøgelserne efter 1945 skal der ikke skrives i dette forord. De efterfølgende bidrag skal have lov at tale for sig selv. Læseren vil få rig lejlighed til at glæde sig over den grøde, der er i nordbo-arkæologien på Grønland. Der arbejdes med en forfinet arkæologisk teknik, der udnytter de muligheder for øget viden, som naturvidenskaberne på så mange områder kan tilbyde. Den smittende arbejdsglæde lover godt for fremtiden.